

Др Санда Ђорац, доценткиња
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0003-1902-7628

Прегледни научни рад
УДК: 347.9
DOI: 10.46793/XXMAJSKO1.491C

УСЛУГЕ БЕСПЛАТНОГ ПУНОМОЋНИКА У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ*

Резиме

Закон о парничном поступку прописује да суд странци може признати право на бесплатног пуномоћника под одређеним условима. Услугу бесплатног пуномоћника може користити странка која је потпуно ослобођена од плаћања парничних трошкова (по основу тзв. сиромашког права) и када је то по оцени суда нужно ради заштите њених права. Суд бесплатног пуномоћника не одређује по службеној дужности, већ само по захтеву странке, када су испуњени кумулативно одређени законски услови, па су у раду анализирани законске одредбе о условима и начину остваривања права странке да у парничном поступку буде заступана од стране бесплатног пуномоћника и оствари право на закониту, ефикасну и делотворну заштиту. Бесплатног пуномоћника поставља и разрешава председник суда по редоследу са списка адвоката. Ипак, правни положај адвоката кога је суд поставио странци је потпуно другачији од правног положаја пуномоћника странке.

Кључне речи: ослобођење од плаћања трошкова поступка, бесплатан пуномоћник, заступање од стране адвоката, Закон о парничном поступку.

1. Увод

Бесплатна правна помоћ, утемељена на начелу једнакости и права на правично суђење, има за циљ да свако лице, без дискриминације по основу свог материјалног статуса оствари право на приступ суду и право на ефикасну правну заштиту. Уважавајући захтев за једнаким приступом правди установљени су механизми којима се спречава да неповољно имовинско стање онемогући лица

---

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2024. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

да пред судом (и другим органима) остваре и заштите своја права. Односно како се у теорији истиче, ефикасан систем бесплатне правне помоћи је одговор државе на постојање одређених категорија становника који нису у могућности да остваре право на приступ суду без организоване помоћи заједнице.¹

Држава нормативно уређује пружање правне помоћи, обезбеђује пружање бесплатних правних савета и информација које се тичу судског поступка, преузима на себе сношење трошкова пружања правне помоћи, ослобађа одређени круг лица сношења трошкова проузрокованих парничним радњама тог лица у целини или делимично и обезбеђује бесплатно заступање у поступку за одређене категорије лица.² Закон о парничном поступку³ само делимично регулише питање бесплатне правне помоћи.⁴ Бесплатна правна помоћ у ЗПП обухвата два аспекта: ослобађање од трошкова поступка (чл. 168 - 173) и право на бесплатног пуномоћника из реда адвоката (чл. 170 - 173).

Имајући у виду допуштени обим рада анализирана су само решења из Закона о парничном поступку која се односе на бесплатну правну помоћ, односно услуге адвоката у заступању у парничном поступку.

2. Услови и поступак за постављање бесплатног пуномоћника

У складу са Уставом прокламованим правом на правну помоћ,⁵ држава је правним правилима којима регулише парнични поступак предвидела механизме за остварење права на правично суђење и права на приступ суду и регулисала на одређени начин пружање правних услуга у поступку, бесплатно

---

¹ Адамовић, А., *Систем бесплатне правне помоћи у Словенији*, Зборник радова: Приступ правосудју – инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Републике Србије, књ. 4, Ниш, 2008, стр. 149.

² Станковић, Г., *Бесплатна правна помоћ у заступању у парничном поступку*, Зборник радова: Међународна кривична дела, 2013, Тара, стр. 152.

³ Закон о парничном поступку (Сл. гласник РС, бр. 72/2011, 49/2013 - одлука УС, 74/2013 - одлука УС, 55/2014, 87/2018, 18/2020 и 10/2023 - др. закон), у даљем тексту ЗПП.

⁴ Бесплатна правна помоћ регулисана је посебним законом, Законом о бесплатној правној помоћи (Сл. гласник РС, бр. 87/2018), који је у примени од 1. октобра 2019. године и први пут у правном систему Републике Србије на једном месту регулише област бесплатне правне помоћи. Овим законом уређује се бесплатна правна помоћ за грађане као њене кориснике и начин њеног остваривања и пружања, а примењује се на кориснике бесплатне правне помоћи који нису остварили право на бесплатну правну помоћ према другим законима.

⁵ Устав Републике Србије (Сл. гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021), у чл. 67 предвиђа да се свакоме, под условима одређеним законом, јемчи право на правну помоћ, да правну помоћ пружају адвокатура, као самостална и независна служба, и службе правне помоћи које се оснивају у јединицама локалне самоуправе, у складу са законом, а да се законом одређује када је правна помоћ бесплатна.

или уз смањене трошкове.⁶ Без обзира на то што је 2018. године усвојен Закон о бесплатној правној помоћи, у ЗПП који је донет седам година раније и даље су остале одредбе о бесплатном пуномоћнику.⁷ Право странке на бесплатну правну помоћ прописано је одредбом чл. 170 ЗПП. Суд ће у току читавог поступка да призна странци право на бесплатну правну помоћ када је странка потпуно ослобођена од плаћања трошкова поступка (чл. 168 ст. 2), односно „претходног плаћања парничних трошкова“,⁸ ако је то нужно ради заштите права странке, односно ако је то прописано посебним законом. Дакле, само странка која је потпуно ослобођена од плаћања трошкова поступка, по основу тзв. сиромашког права, има право да захтева бесплатну правну помоћ у оквиру које може добити и услугу бесплатног пуномоћника. Уколико је пак странка делимично ослобођена плаћања трошкова поступка и ослобођење од плаћања трошкова поступка је ограничено само на судске таксе (чијим би плаћањем била знатно умањена средства из којих се издржава странка и чланови њене породице), односно таквој странци бесплатни пуномоћник не може бити постављен. О осталим законом предвиђеним условима, да је то нужно ради заштите права странке, односно да је предвиђено посебним законом, ће касније бити више речи.

Професионална правна помоћ, односно услуга заступања од стране адвоката у парничном поступку, условљена је, како је наведено, имовинским приликама лица коме је неопходна заштита. Имовинске (не)прилике заправо треба да указују на то да странка није у материјалној позицији да трошкове тог поступка сноси. Стога странка која има потребу да њена грађанска субјективна права у парничном поступку буду заштићена, било да је уложи тужиоца или у уложи туженог, треба да захтева од суда ослобођење од плаћања трошкова поступка по основу тзв. сиромашког права. Одредба чл. 168 ст. 2 ЗПП прописује да ослобођење од плаћања трошкова поступка обухвата ослобођење од плаћања таксе и ослобођење од полагања предујма за трошкове сведока, вештака, увиђаја и судских огласа. Иначе је право на ослобођење од плаћања трошкова поступка лично право, признаје се странци под одређеним условима који се оцењују у сваком конкретном случају, важи само за одређени парнични поступак и зависи од доказа приложених уз захтев за признавање сиромашког права. ЗПП не прописује посебан цензус као услов за ослобођење, већ оставља суду да с обзиром на све околности конкретног случаја оцени да ли постоје услови за ослобођење. Односно, ЗПП не садржи прецизне критеријуме за оцену да ли је странка слабог имовног стања и када она није у могућности да сноси трошкове поступка,⁹ или како се у теорији још наводи нису успостављена

---

⁶ Станковић, Г., *нав. чланак*, стр. 155.

⁷ Бодирога, Н., *Парнични поступак*, Београд, 2022, стр. 451.

⁸ Трива, С., Дика, М., *Грађанско парнично процесно право*, Загреб, 2004, стр. 475.

⁹ Јакшић, А., *Грађанско процесно право*, Београд 2021, стр. 614.

егзактна мерила за остварење овог права.¹⁰ Стога, при доношењу одлуке о ослобођењу од плаћања трошкова поступка суд цени све околности *in concreto*, а ЗПП наводи неке од њих које суд „нарочито узима у обзир“, као што су: вредност предмета спора, број лица које странка издржава и приходе и имовину које имају странка и чланови њене породице.¹¹ Тиме суд није ограничен да узме у обзир и неке друге релевантне околности те да их процењује пре доношења одлуке. Посебно је, при томе, значајно напоменути да оваква регулатива ЗПП може условити закључак да само странке које су у моменту одлучивања о захтеву за ослобођење од плаћања трошкова поступка слабог материјалног стања имају ово право, односно да законодавац не сагледава (*pro futuro*) позицију оних лица (странака) која би плаћањем трошкова парничног поступка била економски угрожена. Овај аспект остаје у домену „осталих околности“ које суд може (али, дакле, не мора) да узме у обзир у конкретном случају.

Чињеницу да суд у сваком конкретном случају оцењује све познате и релевантне околности за ослобођење од плаћања трошкова поступка потврђује и судска пракса. Тако су у решењу Апелационог суда у Београду (Гж. 1902/19 од 24.1.2020) као неосновани „оцењени жалбени наводи којима тужилац указује на постојање одлука којима је, у другим поступцима, његов захтев усвојен, будући да у сваком поступку суд одлучује према стању у том предмету“. Иначе, наведени пример из судске праксе је вредан пажње и ради сагледавања разлога због кога се може поднети захтев за ослобађање трошкова поступка и постављање бесплатног пуномоћника. У овом случају инстанциони суд најпре констатује да је првостепени суд закључио да нису испуњени услови да тужилац буде потпуно ослобођен од плаћања трошкова поступка и да му у поступку буде постављен бесплатни пуномоћник стога што тужилац није определио тачан износ трошкова за које тражи ослобађање од плаћања и на шта би се ти трошкови односили, као и стога што је тужилац у захтеву за признање овог права навео да му је то потребно искључиво ради изјављивања евентуалне ревизије. Другостепени суд је у конкретном случају потврдио закључак првостепеног суда уз аргументацију да тужилац тражи да му се постави бесплатни пуномоћник из реда адвоката искључиво из разлога састављања евентуалне ревизије, а да је поступак у овој правној ствари тек започет, да парница није ни почела да тече, да тек следи претходно испитивање тужбе и доказни поступак, а да се захтев за признање наведеног права може истаћи у току целог поступка и нарочито то да се услови за признање овог права цене према околностима у тренутку одлучивања о њему (при чему су околности променљиве), уз коначни став да нису испуњени услови да се тужиоцу признају наведени захтеви.

---

¹⁰ Палачковић, Д., *Парнично процесно право*, Крагујевац, 2004, стр. 293.

¹¹ ЗПП, чл. 168 ст. 4.

Из наведеног примера следио би закључак да је за одлучивање о захтеву за ослобађање од трошкова парничног поступка, па онда и за постављање бесплатног пуномоћника неопходно, између осталог, да парница почне да тече, што није прописано правилима ЗПП којима се регулише овај институт. Наиме, према тексту закона (чл. 170 ст. 1), како је већ речено, суд може признати странци право на бесплатну правну помоћ „током целог парничног поступка“, што би водило закључку да странке захтеве могу ставити у укупном току „поступка“, од покретања парничног поступка до његовог правноснажног окончања. Такав став изнет је и у решењу Апелационог суда у Београду (Гж. 9692/2018 од 13.12.2018. године) у коме се наводи да није неопходно да парница почне да тече, односно да захтев за потпуно ослобађање од плаћања трошкова поступка може бити стављен већ у тужби. Осим тога, наведеним решењем се указује на погрешно становиште првостепеног суда који је захтев тужиоца да буде ослобођен од плаћања трошкова парничног поступка оценио као неоснован јер се он може поднети тек када парница почне да тече у смислу чл. 203 ст. 1 ЗПП (од достављања тужбе туженом) и када тужилац определи тачну врсту и износ трошкова за које тражи ослобађање од плаћања. Насупрот томе, став другостепеног суда у овом случају јесте да овакав закључак нема утемељења у законским одредбама. Стога је, оценивши као погрешно становиште првостепеног суда, другостепени суд у овом случају навео да захтев за ослобађање од плаћања трошкова поступка странке могу ставити у току читавог поступка, до његовог правноснажног окончања, а да је тужилац тужбом, дакле чим је покренут парнични поступак у смислу одредбе чл. 191 ЗПП, предложио да га суд потпуно ослободи од трошкова поступка (у смислу чл. 168 ст. 2 ЗПП) и да му омогући право на бесплатну правну помоћ (у смислу чл. 170 ЗПП). Даље, испитујући побијану првостепену пресуду другостепени суд, уз оправдану критику, истиче да нису јасни, нити су садржани у побијаној одлуци разлози који су првостепени суд руководили да закључи да је захтев неоснован, да је за одлучивање о њему неопходно да парница почне да тече, да је неопходно да буду тачно опредељени износи трошкова и врсте радњи за које тужилац тражи ослобађање од плаћања током поступка до његовог правноснажног окончања, за које се иначе ни не зна да ли ће и када бити предузете. Другостепени суд у овој одлуци даље указује да се у конкретном случају не ради се о захтеву за накнаду трошкова поступка које је тужилац већ имао до окончања поступка, који су му стога познати и по врсти и по обиму, и због чега би тужилац био дужан и могао да определи своје издатке како за предузете радње од стране пуномоћника адвоката, тако и за судску таксу за радње које је предузео и одлуке које је суд поводом њих донео, а које подлежу таксирању у складу са Законом о судским таксама.

Други кумулативно одређен услов из чл. 170 ЗПП за постављање бесплатног пуномоћника је „да је то нужно ради заштите права странке“. И овај услов суд процењује у сваком конкретном случају, ценећи све околности.

Наведено потврђује и одлука¹² у којој је првостепени суд одбио захтев тужиоца за признавање услуге бесплатно правне помоћи уз аргументацију да је поступање тужиоца у супротности са начелом савесног коришћења процесних права и забране њихове злоупотребе прописаним чл. 9 ЗПП и праксом Европског суда за људска права, јер је тужилац против истог органа тужене покренуо већи број парничних поступака, заснивајући их на истим чињеничноправним закључцима. Овакав став прихватио је и апелациони суд истакавши да таквим поступањем тужилац злоупотребљава своја процесна права јер подношењем великог броја очигледно неоснованих тужби онемогућава рад суда, због чега према ставу овог суда није испуњен други кумулативни услов за остваривање права на бесплатну правну помоћ - да је то потребно ради заштите права странке.

Право на бесплатну правну помоћ садржи у себи и право на бесплатно заступање, а бесплатно пуномоћник у парничном поступку може бити само адвокат. Бесплатног пуномоћника поставља и разрешава председник суда по редоследу са списка адвоката из чл. 81 ст. 1 ЗПП, а одредбе овог закона о пуномоћницима сходно се примењују и на бесплатног пуномоћника. Дакле, странка може бити заступана у поступку од стране адвоката као квалификованог лица коме није дужна да подмири издатке за заступање.

Одредба чл. 170 ст. 2 ЗПП упућује да се о праву на бесплатну правну помоћ одлучује по поднетом предлогу странке, а не по службеној дужности. Предлог за постављање бесплатног пуномоћника, односно заступање од стране адвоката у парничном поступку, странка може поднети симултано са захтевом за ослобођење од плаћања трошкова поступка или тек пошто јој то ослобођење буде признато. Но, само упућивање предлога није довољно, већ је потребно да суд оцени да је, како је већ наведено, постављање бесплатног пуномоћника „нужно ради заштите права странке“.¹³ О предлогу одлучује председник првостепеног или другостепеног суда, а одлука је у форми решења. Странка има право да затражи да јој се постави бесплатно пуномоћник из реда адвоката и уколико има намеру да изјави ванредни правни лек, јер је у поступку по ванредним правним лековима обавезно адвокатско заступање.¹⁴

Суд је дужан да одлучи о праву на бесплатног пуномоћника у року од осам дана од дана подношења предлога, односно у року од осам дана од достављања жалбе другостепеном суду. У овом случају рок за предузимање радње од које зависи заштита права странке тече од дана достављања решења којим је одлучено о захтеву странке за бесплатну правну помоћ. Дакле, у погледу протеча рокова, када странка поднесе предлог за постављање бесплатног пуномоћника не може трпети било какве негативне последице, обзиром да рок

---

¹² Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж. 1767/21 од 19.5.2021. године.

¹³ У том смислу Познић, Б., *Коментар Закона о парничном поступку – Према тексту Закона из 1976. године са доцнијим изменама и допунама*, Београд, 2009, стр. 373.

¹⁴ Вид. ЗПП, чл. 410 ст. 2 т. 2.

за предузимање било које радње од које зависи остваривање права странке не тече док се не одлучи о предлогу странке.

Решење о ослобађању од плаћања трошкова суд може у току поступка да укине ако утврди да је странка у стању да сноси трошкове поступка, односно да се њено имовинско стање побољшало или пак, ако утврди да уопште нису постојали услови за ослобођење. У суштини може бити укинута услед непостојања околности од којих је зависила та одлука. Ову одлуку суд доноси *ex officio* чим сазна за промењене околности или пак, уколико су исте биле неистинито приказане. Суд укида решење када се околности измене у мери која показује да више није оправдано да странка буде ослобођена плаћања трошкова поступка. Укидањем овог решења бесплатном пуномоћнику престаје функција. Суд ће истовремено да реши да ли ће странка потпуно или делимично да надокнади оне трошкове и таксе којих је раније била ослобођена. Том приликом ће наложити и да постављеном бесплатном пуномоћнику надокнади и стварне издатке и награду. Трошкове бесплатном пуномоћнику странка може бити обавезана да надокнади у пуном износу или само делимично, сходно свом (промењеном) имовном стању.

3. Правни положај бесплатног пуномоћника

Правни положај бесплатног пуномоћника кога је поставио суд је потпуно другачији од правног положаја пуномоћника странке кога сама бира. У теорији се наводи став да бесплатни пуномоћник само „делује у претпоставци“, односно као да га је странка на то овластила.¹⁵ Има и другачијих мишљења, односно да овакав пуномоћник обавља јавну дужност те да није у уговорном односу са странком.¹⁶ У истом смислу је и став је пуномоћник само темељем посебних законских и еснафских прописа, *ex lege*, дужан да заступа странку у парници.¹⁷ И ЗПП говори о „постављењу“ пуномоћника, што води закључку да пуномоћник своје овлашћење не изводи из воље странке, него обавља јавну дужност, па би се могло закључити да је у нашој теорији ово доминантан став. То је условило и проблематизовање употребе термина „бесплатни пуномоћник“, односно закључак о његовој неадекватности.¹⁸ Бесплатни пуномоћник како га законодавац у тексту ЗПП назива, иако употребљени термин на то асоцира, није вољни заступник без обзира што се именује из реда адвоката и има сва овлашћења која имају адвокати, као пуномоћници.¹⁹ Бесплатног пуномоћника именује и разрешава председник суда и он из једног управног акта, акта једног државног органа, а не из пуномоћја извлачи своја

---

¹⁵ Трива, С., Дика, М., *нав. дело*, стр. 475.

¹⁶ Познић, Б., Ракић Водинелић, В., *Грађанско процесно право*, Београд, 2015, стр. 525.

¹⁷ Јакшић, А., *нав. дело*, стр. 616.

¹⁸ Станковић, Г., *нав. чланак*, стр. 159.

¹⁹ *Исто*.

овлашћења за заступање.²⁰ Однос између њега и странке није заснован на материјалноправном уговору (налогу), већ је бесплатно пуномоћник мандатар суда коме је поверено да штити интересе странке.²¹

Подразумева се да и странка која има бесплатно пуномоћника може у поступку самостално предузимати све парничне радње сходно својој постулативној способности јер чињеница да у поступку има квалификованог заступника не мења ту способност странке. Такође, и бесплатан пуномоћник се, као и пуномоћник иначе, мора придржавати упутстава странке, под претпоставком да их она има. Другим речима, бесплатни пуномоћник има овлашћења која припадају уговорном парничном пуномоћнику и без овлашћења странке не може предузимати радње располагања предметом спора.²²

За разлику од уговорног пуномоћника бесплатно пуномоћник дужност коју му је суд поверио не може да одбије.²³ Из тога следи да адвокату као бесплатно пуномоћнику суд поверава заступање странке, не издаје му се пуномоћје и он је дужан да правну помоћ пружи. Против решења којим се странци додељује бесплатан пуномоћник није дозвољена жалба.²⁴ Но, иако бесплатно пуномоћник не може одбити пружање правне помоћи, он може захтевати да буде „из оправданих разлога“ разрешен (ЗПП, чл. 170 ст. 6). Мада ЗПП не конкретизује „оправдане разлоге“ као такви свакако би могли бити разлози наведени у одредби чл. 19 Закона о адвокатури,²⁵ која дефинише обавезе одбијања пружања правне помоћи: ако је у истој правној ствари заступао супротну странку; ако је био адвокатски приправник у адвокатској канцеларији у којој се у истој правној ствари заступа или је заступана супротна странка; ако је члан или је био члан заједничке адвокатске канцеларије или адвокатског ортачког друштва, у којима се у истој правној ствари заступа или је

---

²⁰ Исто. Вид. и Станковић, Г., Боранијашевић, В., *Грађанско процесно право*, Београд, 2023, стр. 316.

²¹ Познић, Б., *нав. дело*, стр. 374.

²² Juhart, J., *Civilno procesno pravo FZR Jugoslavije*, Ljubljana, 1961, стр. 249.

²³ Ипак, у последњем Редовном годишњем извештају о надзору над спровођењем Закона о бесплатној правној помоћи уочено је да постоји проблем неоправданог одбијања пружања бесплатне правне помоћи од стране појединих адвоката. Истовремено, поједини корисници потенцијално неоправдано истичу захтев за изменом пружалаца. Савет за праћење система бесплатне правне помоћи и бесплатне правне подршке је указао на овај изазов, па се у наведеном Извештају наводи да ће Адвокатска комора Србије у сваком конкретном случају преиспитати да ли су оправдани разлози одбијања пружања бесплатне правне помоћи од стране адвоката. Вид. Редован годишњи извештај о надзору над спровођењем Закона о бесплатној правној помоћи, из марта 2023. године, доступно на <https://www.mpravde.gov.rs/>

²⁴ Према ставу изнетом у теорији, отуда се у западним земљама овако постављени адвокати (безуспешно) обраћају Европском суду за људска права представкама у којима се жале да овакво постављање представља ропски и принудан рад (чл. 4 Конвенције). Вид. Јакшић, А., *нав. дело*, стр. 616.

²⁵ Закон о адвокатури, Сл. гласник РС, бр. 31/2011 и 24/2012 - одлука УС.

заступана супротна странка; ако је у истој правној ствари поступао као носилац правосудне функције или службено лице у државном органу, органу територијалне аутономије или органу јединице локалне самоуправе; ако су интереси странке која тражи правну помоћ у супротности са његовим интересима или интересима његових блиских сродника, пријатеља, сарадника или других странака, а што се прописује статутом адвокатске коморе и кодексом; у другим случајевима утврђеним законом, статутом адвокатске коморе и кодексом. О разрешењу бесплатног пуномоћника одлучује решењем председник суда (ЗПП, чл. 170 ст. 4) и против тог решења није дозвољена жалба (ЗПП, чл. 170 ст. 8). Предлог за разрешење бесплатног пуномоћника може поднети и сама странка (ЗПП, чл. 170 ст. 7).

Следећа уочљива разлика између бесплатног и вољног пуномоћника је та да странка не може утицати на избор заступника у поступку, већ јој се, како је речено, по редоследу са списка адвоката он поставља. У том погледу одступа се од начела слободног заступања које укључује и слободан избор адвоката, јер је странци заправо наметнуто лице које ће је заступати.²⁶ Тако именованом заступнику странка, како је наведено, не издаје пуномоћје²⁷ које се онда не може ни ограничити, нити се између ње и именованог заступника (бесплатног пуномоћника) заснива уговорни однос.²⁸ Из тога следи тумачење изнето у теорији да странка нема право да одреди обим овлашћења за заступање адвокату који је именован за њеног бесплатног заступника, односно она нема могућност да сузи његова овлашћења која је он добио решењем суда приликом именовања или која има према одредбама ЗПП.²⁹

Уколико парнична странка умре гаси се њено право на бесплатно заступање и престаје свака веза између странке и њеног бесплатног заступника, односно право на бесплатно заступање гаси се само од себе, јер је признато конкретној странци а не и њеним сукцесорима,³⁰ а председник суда је дужан да решењем о разрешењу адвоката констатује наведену околност.

4. Успех заступане странке у поступку и трошкови бесплатног пуномоћника

Одредбом чл. 171 ЗПП прописано је, између осталог, да се награда и стварни издаци бесплатног пуномоћника исплаћују из средстава суда.

---

²⁶ У том смислу Станковић, Г., *нав. чланак*, стр. 160.

²⁷ Овлашћење за заступање пуномоћник изводи из решења о постављењу, а не из воље странке (Познић, Б., *нав. дело*, стр. 374).

²⁸ Станковић, Г., *нав. чланак*, стр. 160.

²⁹ *Исто*, стр. 162. Насупрот наведеним схватањима у литератури процесног права присутан је став да обим овлашћења постављеног пуномоћника одређује странка пуномоћјем. Вид. Познић, Б., Ракић Водинелић, В., *нав. дело*, стр. 525.

³⁰ Станковић, Г., *нав. чланак*, стр. 160.

Трошкови исплаћени из средстава суда, као и стварни издаци и награда бесплатног пуномоћника, чине део парничних трошкова,³¹ односно издатака који су учињени у току или поводом конкретног парничног поступка. За одлучивање о захтеву адвоката за исплату награде и накнаде трошкова одлучујућа су и два подзаконска акта - Правилник о поступку плаћања накнаде за бесплатно правну помоћ и начину и поступку враћања примљених новчаних средстава³² и Уредба о тарифи за пружање бесплатне правне помоћи.³³ Мада нема дилеме да се трошкови признају, наведеним прописима нису уређени сви трошкови који се признају за услугу коју пружи адвокат у својству бесплатног пуномоћника. У недостатку специјалне одредбе о структури трошкова треба применити Тарифу о наградама и накнадама трошкова за рад адвоката,³⁴ што не искључује примену лимита прописаних Уредбом.

Уколико странка којој је постављен бесплатан пуномоћник успе у парници, према основном принципу успеха странке у парници њен противник је дужан да накнади износ такси, предујма и све издатке који су плаћени из средстава суда, што значи и издатке и награду постављеном бесплатно пуномоћнику за пружене услуге. Ти трошкови наплаћују се у корист средстава суда, а наплаћује их по службеној дужности суд пред којим су трошкови настали од странке која је дужна да их накнади,³⁵ противника странке којој је постављен бесплатан пуномоћник.

Дакле, када доноси одлуку о трошковима поступка једино мерило за суд је успех странке у поступку, па странка која је успела у поступку има право да јој се надокнаде сви трошкови,³⁶ па и трошкови настали за услугу заступања од стране адвоката, пружаоца бесплатне правне помоћи. Овакав став потврђен је и у судској пракси, па је у једном случају првостепени суд пропустио да тужилји досуди трошкове састава тужбе од стране адвоката, јер је исту заступао адвокат као пружалац бесплатне правне помоћи.³⁷ Међутим, та чињеница не може бити разлог за искључење примене основног правила прописаног одредбом чл. 153 ЗПП, по којој је странка која изгуби спор дужна да супротној странци надокнади трошкове. Дакле, из ове одлуке произилази формулисан јасан став суда да чињеница да је странка у поступку заступана од стране бесплатног пуномоћника не утиче на њено право да јој у случају успеха у поступку буду досуђени трошкови.

---

³¹ ЗПП, чл. 173 ст. 1.

³² Правилник о поступку плаћања накнаде за бесплатно правну помоћ и начину и поступку враћања примљених новчаних средстава (Сл. гласник РС, бр. 80/2019).

³³ Уредба о тарифи за пружање бесплатне правне помоћи (Сл. гласник РС, бр. 74/2019).

³⁴ Тарифа о наградама и накнадама трошкова за рад адвоката (Сл. гласник РС, бр. 43/2023).

³⁵ ЗПП, чл. 173 ст. 3.

³⁶ Вид. одредбу чл. 154 ст. 1 ЗПП, по којој се странци која је успела у спору имају досудити сви потребни трошкови које је имала током поступка.

³⁷ Вид. пресуду Апелационог суда у Нишу, Гж 2. 364/2020 од 30.9.2020. године.

Ако је противнику странке која је ослобођена од плаћања трошкова поступка наложено да накнади парничне трошкове, а утврди се да он није у стању да те трошкове плати, суд може накнадно одредити да трошкове плати у целини или делимично странка која је ослобођена од плаћања трошкова поступка из онога што јој је досуђено. Речи „из онога што јој је досуђено“ упућују на тумачење да је принудно спровођење решења допуштено тек пошто се странка која је била ослобођена парничних трошкова намири од противника за оно што јој је било досуђено.³⁸ Међутим, пошто је ослобођена странка у парници успела, а њен парнични противник јој дугује накнаду, она има и даље могућност да од њега наплати оно што јој он дугује (без обзира на његову тренутну инсолвентност).³⁹

Уколико странка којој је постављен бесплатан пуномоћник делимично успе у парници, онда јој припада само делимична накнада парничних трошкова и од њеног парничног противника се у корист средстава суда наплаћује одређени проценат сразмерно успеху у парници.

У случају неуспеха у парници странке којој је постављен бесплатан пуномоћник онда је применом поменутог основног правила прописаног одредбом чл. 153 ЗПП у обавези да плати парничне трошкове парничном противнику. Прецизније речено, странка корисник бесплатне правне помоћи може бити обавезана да плати само део трошкова насталих у поступку, а не и све трошкове у случају неуспеха у поступку. Разлог је што трошкове за судске таксе и трошкове који су исплаћени из средства суда ова странка у случају губитка парнице није у обавези да плати, јер је истих била ослобођена.

5. Закључак

Настојање да се доследно примени принцип правичног суђења у свим његовим сегментима, да се обезбеди владавина права и да се оствари захтев једнакости свих грађана, између осталог и пред судом у парничном поступку, обезбеђује се, поред осталих начина, и прихватањем и применом института бесплатне правне помоћи. Он подразумева да се у случају немогућности ангажовања пуномоћника због лошег имовног стања странци обезбеђује услуга бесплатног пуномоћника, под условима и на начин прописан одредбама чл. 170 ЗПП. Основна идеја овог института је да неповољан имовински односно материјални статус не треба да буде препрека због које грађани не могу да остваре своја права у парничном поступку. Предуслов остваривања правичне и једнаке правне заштите у поступцима регулисаним овим законом је квалификовано заступање, које се обезбеђује преко адвоката, кога решењем поставља и разрешава председник суда. ЗПП је нормирао право на бесплатног пуномоћника, који се плаћа из средстава суда, под условом да странка то

---

³⁸ Познић, Б., *нав. дело*, стр. 376.

³⁹ Станковић, Г., Боранијашевић, В., *нав. дело*, стр. 317. Вид и ЗПП, чл. 173 ст. 4.

захтева и да је нужно ради заштите њених права, а испуњен је претходно услов да је странка ослобођена плаћања трошкова парничног поступка. Професионална правна помоћ, заступање од стране адвоката у парничном поступку је дакле супсидијарног карактера, односно условљена је имовинским приликама лица коме је неопходна заштита. Уколико суд укине решење о ослобођењу од плаћања трошкова поступка, осим што ће странка бити обавезана да надокнади трошкове којих је била ослобођена, и функција бесплатног пуномоћника истовремено престаје, а странка ће бити обавезана да и његове трошкове надокнади. Однос странке и постављеног бесплатног пуномоћника није у потпуности једнак односу који би странка имала са пуномоћником кога је сама оабрала, па тако, између осталог, не важе правила о отказу и опозиву пуномоћја која иначе важе за пуномоћнике, бесплатни пуномоћник не може одбити пружање правне помоћи, странка не може утицати на избор адвоката који ће је заступати у поступку.

*Sanda Ćorac, Ph.D., Assistant Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

FREE ATTORNEY SERVICES IN LITIGATION

Summary

The Law on Civil Procedure stipulates that the court may grant a party the right to a free attorney under certain conditions. The services of a free attorney can be used by a party who is completely exempt from paying litigation costs (on the basis of indigency) and when the court deems it necessary in order to protect the party's rights. The court does not appoint a fee attorney ex officio, but only at the request of the party, when determined legal conditions are met cumulatively, so the paper analyzes the legal provisions on the conditions and the way of exercising the party's right to be represented by a free attorney in litigation proceedings and to exercise the right to legal, efficient and effective protection. The free attorney is appointed and dismissed by the president of the court in order from the list of lawyers. However, the legal position of the attorney appointed by the court for the party is completely different from the legal position of the party's proxy.

Key words: *exemption from payment of procedural costs, fee attorney, representation by a lawyer, Law on Civil Procedure.*

Литература

- Адамовић, А., *Систем бесплатне правне помоћи у Словенији*, Зборник радова: Приступ правосуђу – инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Републике Србије, књ. 4, Ниш, 2008.
- Бодирога, Н., *Парнични поступак*, Београд, 2022.
- Јакшић, А., *Грађанско процесно право*, Београд, 2021.
- Јуһарт, Ј., *Civilno procesno pravo FZR Jugoslavije*, Ljubljana, 1961.
- Палачковић, Д., *Парнично процесно право*, Крагујевац, 2004.
- Познић, Б., *Коментар Закона о парничном поступку: према тексту Закона из 1976. године са доцнијим изменама и допунама*, 2009.
- Познић, Б., Ракић - Водинелић, В., *Грађанско процесно право*, Београд, 2015.
- Редован годишњи извештај о надзору над спровођењем Закона о бесплатној правној помоћи, март 2023. године, доступно на <https://www.mpravde.gov.rs/>
- Станковић, Г., *Бесплатна правна помоћ у заступању у парничном поступку*, Зборник радова: Међународна кривична дела, Тара, 2013.
- Станковић, Г., Боранијашевић, В., *Грађанско процесно право*, Београд, 2023.
- Трива, С., Дика, М., *Грађанско парнично процесно право*, Загреб, 2004.

Правни прописи

- Закон о адвокатури, Сл. гласник РС, бр. 31/2011 и 24/2012 - одлука УС.
- Закон о бесплатној правној помоћи, Сл. гласник РС, бр. 87/2018.
- Закон о парничном поступку, Сл. гласник РС, бр. 72/2011, 49/2013 - одлука УС, 74/2013 - одлука УС, 55/2014, 87/2018, 18/2020 и 10/2023 - др. закон.
- Правилник о поступку плаћања накнаде за бесплатну правну помоћ и начину и поступку враћања примљених новчаних средстава, Сл. гласник РС, бр. 80/2019.
- Тарифа о наградама и накнадама трошкова за рад адвоката, Сл. гласник РС, бр. 43/2023.
- Уредба о тарифи за пружање бесплатне правне помоћи, Сл. гласник РС, бр. 74/2019.
- Устав Републике Србије, Сл. гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021.

Судска пракса

- Решење Апелационог суда у Београду, Гж 9692/2018 од 13.12.2018. године.
- Решење Апелационог суда у Београду, Гж. 1902/19 од 24.1.2020. године.
- Пресуда Апелационог суда у Нишу, Гж2 364/2020 од 30.9.2020. године.
- Пресуда Апелационог суда у Београду Гж. 1767/21 од 19.5.2021. године.